

4. Петренко В. П. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах [Наукова монографія] / В. П. Петренко. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 352 с.
5. Стан розвитку науки і техніки, результати науково-технічної, наукової, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік. Аналітична довідка. – К., 2013. – 216 с.
6. Инновационность не формируется по команде. [Электронный ресурс] – режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/2442896>
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2013. – 287 с.
8. Концепція розвитку НАН України на 2014-2023рр. Проект. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nas.gov.ua/text/./konserciya_www.pdf

Галюк І.Б.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ЗНАНИЙ В УКРАИНЕ

Аннотация

Исследованы теоретические аспекты формирования системы знаний, которая является основной предпосылкой развития экономики на инновационной основе. Проведен анализ выполнения данных условий в реалиях украинской экономики. Сформированы предложения по оптимизации условий протекания инновационного процесса, генерирования знаний и инновационного развития.

Ключевые слова: интеллектуальная экономика, инновационное предпринимательство, инновационная активность, генерирование знаний, система знаний.

Galyuk I.B.

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE SYSTEM IN UKRAINE

Summary

The theoretical aspects of the system of knowledge, which is the main precondition of economic development based on innovation are considered. The performance data in terms of the realities of Ukrainian economy are analyzed. The suggestions for optimizing flow conditions of the innovation process, knowledge generation and innovation are formed.

Keywords: knowledge economy, innovation entrepreneurship, innovation activity, knowledge generation, knowledge system.

УДК 658.6/8:339.137.2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Гачечіладзе Е.В., Стеценко М.О.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

У статті розглянуто сутність конкуренції, подано основні підходи до її визначення. Розкрито та удосконалено поняття «конкурентоспроможність підприємства». Виокремлено основні чотири види конкурентних переваг, які можуть бути критеріями ефективності підприємства.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність підприємства, конкурентні переваги, ефективність, стратегія.

Постановка проблеми. Ринкові реформи в Україні передбачають структурну перебудову економіки шляхом становлення і розвитку конкурентного середовища. Це може бути досягнуто за умови всебічного розвитку підприємств, посиленні їхньої конкурентоспроможності.

У системі управління конкурентоспроможністю підприємств особлива увага приділяється вивченню конкурентних сил, що діють на ринку. Метою ефективного управління підприємством є забезпечення протидії конкурентним силам і впливу підприємства на них, що орієнтує на свободу дій на ринку. Тому робота зі створення і реалізації конкурентних

переваг для підприємства є найбільш важливою, у результаті якої підприємство одержить основу стратегічної орієнтації на ринку і можливість прийняття ефективних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ і принципів конкуренції висвітлені у працях зарубіжних вчених: Г. Азоева, І. Ансоффа, С. Брю, А. Градова, Г. Кіпермана, К. Макконнела, А. Маршала, К. Рожкова, М. Портера, Н. Перцовського, А. Сміта, І. Спірідонова, Р. Фатхутдінова, Т. Юр'євої та інших.

Окремі питання управління конкурентоспроможністю розглядаються в роботах українських

вчених: Я. Базилюка, Р. Діканя, Р. Довбуша, А. Зозулі, Ю. Іванова, В. Коршунова, Д. Максим'юка, В. Савчука, І. Сіваченка, І. Піддубника, та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість фахових праць єдиного визначення конкуренції, конкурентоспроможності та конкурентних переваг досі не існує. Тому вбачається необхідним дослідження поданої проблеми.

Науково-методичну основу статті становлять розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань забезпечення конкурентоспроможності підприємств. У роботі використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: системний та порівняльний аналіз, метод логічного узагальнення, визначення сутності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження та поглиблення теоретичних й науково-методичних положень щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція в найширшому розумінні визначається як суперництво на будь-якому поприщі між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), що зацікавлені в досягненні однієї й тієї ж мети – переваги над своїми суперниками (конкурентами) [1, с. 119]. Для підприємств такою метою є максимізація прибутку за рахунок задоволення потреб споживачів.

Дослідженню сутності конкуренції присвячено значна кількість наукових робіт. Так, А. Сміт уперше довів, що конкуренція, зрівнюючи норму прибутку, приводить до оптимального розподілу праці і капіталу. Вона повинна зрівноважувати приватні інтереси та економічну ефективність. Науковець вважав конкуренцію «невидимою рукою» ринку, яка автоматично врівноважує його і регулює відповідність приватних і суспільних інтересів [2].

Основні підходи до визначення конкуренції, що існують у зарубіжній та вітчизняній фаховій літературі, представлені в табл. 1.

У середині ХХ ст. виявлено основні чотири види конкуренції досконала (чиста), монополістична, олігополістична та чистої монополії.

Чиста конкуренція відбувається за наявності досить великої кількості підприємств, які реалізують стандартизовану продукцію. Такий вид конкуренції характеризується еластичним попитом, відсутністю контролю над цінами, що забезпечує сприятливі умови організації бізнесу.

Монополістична конкуренція здійснюється за наявності великої кількості підприємств, які реалізують диференційовану продукцію. При цьому діапазон контролю цін вузький, еластичний попит, також використовуються нецінові методи конкуренції, тому вхідний бар'єр у галузь незначний.

Олігополістична конкуренція формується за наявності невеликої кількості підприємств, де діапазон контролю цін залежить від рівня узгодженості дій організацій, переважає нецінова конкуренція, наявні суттєві перешкоди для організації бізнесу.

Чиста монополія – це наявність одного підприємства, яке виробляє унікальну продукцію і не має ефективних замінників; контроль над цінами значний; попит нееластичний; вхід у галузь для інших фірм заблокований.

Конкуренція на ринку складається з п'яти конкурентних сил:

- суперництво між конкуруючими продавцями однієї галузі;
- спробі завоювання покупців однієї галузі на бік товарів-замінників компаній з інших галузей;

- потенціал входження в галузі нових фірм;
- ринкова сила і контроль за умовами угоди з боку постачальників ресурсів;
- ринкова сила і контроль за умовами угоди з боку покупців продукції [4, с. 561].

Таблиця 1
Наукові підходи до визначення сутності поняття «конкуренція» [3, с. 12]

Автор	Визначення
Азоєв Г.Л.	Економічний процес взаємодії, взаємозв'язку й боротьби між виступаючими на ринку підприємствами з метою забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців.
Кіперман Г.Я.	Процес взаємодії, взаємозв'язку й боротьби виробників і постачальників при реалізації продукції, економічне суперництво між відособленими товаровиробниками або постачальниками товарів (послуг) за найбільш вигідні умови збуту.
Макконнел К.Р., Брю С.Л.	Наявність на ринку більшої кількості незалежних покупців і продавців, та можливість для них вільно входити на ринок і залишати його.
Маршалл А.	Змагання однієї людини з іншими, особливо при продажу або купівлі чого-небудь.
Спірідонов І.А.	Економічний процес взаємодії, взаємозв'язку й боротьби між виступаючими на ринку підприємствами з метою забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різних потреб покупців й одержання найбільшого прибутку.
Перцовський Н.І.	Процес управління суб'єктом власними конкурентними перевагами для досягнення своїх цілей у боротьбі з конкурентами, за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах.
Фатхутдінов Р.А.	Змагання господарюючих суб'єктів, коли їхні самостійні дії ефективно обмежують можливість кожного з них односторонньо впливати на загальні умови обігу товарів на відповідному товарному ринку.
Юр'єва Т.В.	Змагання між товаровиробниками за найбільш вигідні сфери вкладання капіталу, ринки збуту, джерела сировини.

Модель п'яти сил конкуренції є цінним концептуальним інструментом вивчення основних впливів їх на ринок і оцінки кожного з них. Це дає можливість зрозуміти як функціонує конкуренція (рис. 1).

Умови посилення конкуренції на промислових ринках України, а також тенденції росту цін на енергетичні, сировинні та трудові ресурси, викликають потребу безупинного пошуку нових шляхів підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва. Глобалізація бізнесу, швидкі зміни

споживчого попиту, скорочення життєвого циклу товарів, зростання вимог працівників до умов праці і якості життя змушують підприємства проводити аналіз і оцінку зовнішнього середовища, прогнозувати її зміни в майбутньому. Створення системи управління яка б підтримувала рівновагу між середовищем, характером і результатами діяльності підприємства, пристосовувалася до них, здобуваючи нові і трансформуючи наявні якості, нарощуючи свої можливості по виробленню і реалізації адекватних ситуаційних рішень, дозволить підприємствам нарощувати економічні показники.

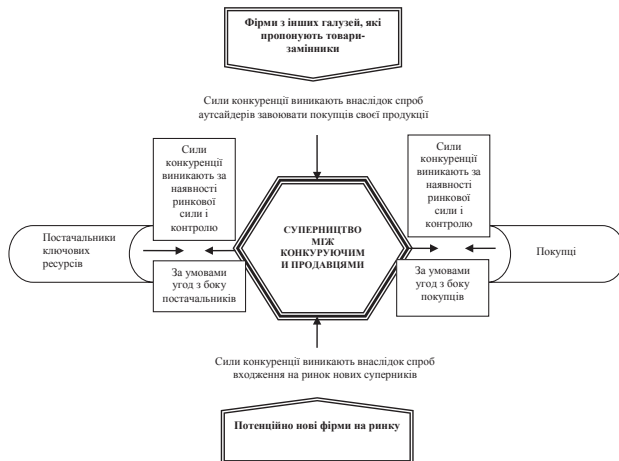

Рис. 1. Модель п'яти сил конкуренції [4]

Конкурентоспроможність підприємства представляє собою складне і комплексне поняття. Так, М. Портер визначає конкурентоспроможність підприємства як «порівняльну перевагу відносно до інших фірм» [5, с. 76].

А. П. Градов підкреслює, що «конкурентоспроможність фірми може бути оцінена тільки в межах групи фірм, що відносяться до однієї галузі, або фірм, що випускають товари-субститути. Конкурентоспроможність можна визначити тільки порівнянням між собою цих фірм...» [6, с. 77].

Представники української школи Дикань В. Л., Іванов Ю. Б., Корщунів В. І. та ін., в своїх працях використовують системний підхід в дослідженні конкурентоспроможності. Згідно такого підходу, «...конкурентоспроможність може бути представлена у вигляді властивостей виробничо-економічних систем (якими є підприємства) змінювати траєкторію руху чи намічений режим функціонування в процесі адаптації до впливу зовнішнього середовища з метою збереження, розвитку тих що є, або створення нових конкурентних переваг». Тут головний акцент робиться на здатність підприємства в максимально короткі строки і найбільш раціональним способом привести своє внутрішнє середовище у відповідність до мінливих зовнішніх умов. Конкурентоспроможність при цьому «виступає не тільки як результат, але й як процес, який може бути охарактеризований відповідними кількісними параметрами та представляє собою системну категорію» [7, с. 24-26].

В більшості наукових робіт стверджується, що основу забезпечення конкурентоспроможності складають конкурентні переваги як такі. Конкурентна перевага, за своєю природою – це перевершення, висока компетентність підприємства у порівнянні зі своїми конкурентами. Вона заснована на досягнутому рівні конкурентного статусу, достатності та ефективності використання конкурентного потенціалу. Але останні дослідження доводять, що забезпечення конкурентоспроможності

складається з виявлення, формування, використання і підтримки переваги.

Таким чином, конкурентоспроможність підприємства – це динамічна характеристика можливостей підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і забезпечувати при цьому певний рівень конкурентних переваг. Систему забезпечення конкурентоспроможності підприємства представлено схематично (рис. 2).

З наведеної схеми можна стверджувати, що діяльність підприємства та його дії утворюють фундамент конкурентних переваг. Іншими словами, переваги чи недоліки підприємства визначаються всіма видами діяльності підприємства в цілому, а не окремими їх видами. Конкурентні переваги з'являються тоді, коли підприємство виконує необхідні дії з меншими витратами, аніж конкуренти, або виконує ці дії оригінальними способами, що створюють нецінову споживчу цінність.

Рис. 2. Схематична модель системи забезпечення конкурентних переваг підприємства

Ефективність витрат враховує величину витрат, що несе підприємство, і вплив їх на результати його роботи. Результати виражаються, насамперед, у вартості товарів і послуг, що можуть бути вироблені з використанням даних ресурсів у інших, найбільш вигідних і доступних, сферах. До них можна віднести також обсяг виробленої продукції, номенклатуру з урахуванням попиту, якість товарів, що поставляються на ринок. Ефективність витрат як результат характеризує вкладення підприємства в нову технологію, підготовку персоналу, стимулювання працівників. Підприємство одержує більше користі від своїх факторів виробництва, якщо воно виключає непродуктивні витрати, впроваджує прогресивну технологію, краще керує окремими видами діяльності, чи всією діяльністю в цілому. Тобто, ефективність витрат виробництва відображує співвідношення величини зниження витрат виробництва (результат) до розміру коштів, що забезпечили це зниження (витрати). Виходячи з того, що витрати виробництва – багатофакторний процес, то їхня ефективність включає загальні і часткові аспекти. Використання найбільш раціональних й ефективних форм і методів управління порівнянням витрат та результатів виробництва, фінансами підприємства, внутрішніми й зовнішніми економічними відносинами, ринком, дозволить підприємствам оптимізувати процес розподілу обмежених ресурсів, і, тим самим, створити базу для конкурентних переваг.

Конкурентні переваги у видах діяльності є наслідком ефективності операційної діяльності і

конкурентної стратегії, визначаючи тим самим, економічність і результативність дій підприємства разом. Ефективність операційної діяльності пов'язана з використанням найбільш економічно ефективних факторів виробництва, застосуванням передових методів управління тощо. Тобто, внутрішнє середовище є тим потенціалом, що підприємство використовує для нарощування та збереження конкурентних переваг.

Результативність відноситься до здійснення стратегічного курсу, та визначає сукупність способів, їхню спрямованість, взаємозв'язок і погодженість, що враховують потреби певних груп споживачів і можливість пристосувати до них свої дії.

Вважається необхідним зазначити, що підприємства досягають конкурентних переваг знаходячи нові засоби конкуренції у своїй галузі і виходячи з ними на ринок. Будь-яке нововведення, що дає йому реальне зростання успіху на ринку – це конкурентна перевага. Нововведення в широкому розумінні включає поліпшення технології та удосконалення способів і методів ведення бізнесу. Воно може виражатися в зміні виробничих процесів, структури, вартості окремих елементів у технологічному ланцюжку виробництва і реалізації товару, випуску нового продукту, нетрадиційних маркетингових підходах тощо. Тобто, основна умова забезпечення конкурентних переваг підприємством – це постійна модернізація виробництва, а також всіх інших видів діяльності. При цьому конкурентоспроможні підприємства повинні забезпечувати конкурентні переваги з такою ж швидкістю, як копіювання конкурентами наявних.

Основа конкурентних переваг становлять ресурси підприємства – фінансові, кадрові, інформаційні, технічні, технологічні, управлінські, організаційні. Цілеспрямовані зміни технології, перехід на нові види продукції природно спричиняють зміни в потребах ресурсів. Ресурси характеризують матеріальні активи підприємства і його якісні характеристики.

Матеріальні активи – це активи підприємства, що відбиті в бухгалтерському балансі.

Якісні характеристики підприємства представляють неосяжні людські ресурси, і не пов'язані з людьми, неосяжні активи: кваліфікація персоналу, торгова марка, імідж підприємства. У світлі одержання конкурентних переваг політика підприємства повинна будуватися з урахуванням ефективності використання ресурсів, ефективності витрат на придбання цих ресурсів.

Узагальнюючи вищезазначене та на основі досліджень російського вченого К. Рожкова виділено основні чотири види конкурентних переваг, які можуть бути критеріями ефективності підприємств, а саме: ресурсні, технологічні, інноваційні, партнерські [8].

Ресурсні конкурентні переваги збільшують споживчий ефект, пов'язаний з цінними характеристиками та умовами доступу до ресурсів. Під-

приємства здатні забезпечити порівняно масовий і стійкий попит на нову продукцію у критичний період її освоєння. Тобто коли зниження витрат до прийнятого рівня залежить передусім від обсягів виробництва й реалізації цієї продукції.

Технологічні – це конкурентні переваги, зумовлені наявністю та експлуатацією технології масового виробництва. Підприємства мають переваги доступу до технологічних ресурсів.

Інноваційні – це ті, що формуються за рахунок реалізації результатів НДДКР. Інноваційні переваги підприємств заслуговують на особливу увагу, враховуючи той факт, що недостатня інтенсивність інноваційних процесів є ключовим недоліком економіки України. Останнє десятиріччя характеризується різким зниженням інноваційної активності в промисловості України. Кількісно вона виражається показником частки організацій у загальній їх чисельності, що здійснюють розробку і впровадження інновацій. Так, станом на кінець 2010 року питома вага підприємств України, що займалися інноваційною діяльністю, зменшилася на 5,2% у порівнянні з 2000 роком і становила 12,8% від загальної кількості промислових підприємств. У свою чергу, частка реалізованої інноваційної продукції упродовж 2007-2010 негативно зменшується: 2007 р. – 6,7%, 2008 р. – 5,9%, 2009 р. – 4,8%, 2010 – 3,8% [9; 10].

Щодо партнерських конкурентних переваг, то слід зазначити, що вони пов'язані з формуванням неекономічних (соціальних, екологічних) стандартів господарчої діяльності та їх реалізації. Врахування таких переваг дасть змогу швидкого розвитку відносин між взаємодіючими підприємствами.

Зазначені види конкурентних переваг формують стратегію підприємства, орієнтовану на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Висновки і пропозиції. Висока конкуренція на міжнародних і вітчизняних ринках породжує необхідність підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Спираючись на наявні теоретичні положення вдосконалено поняття «конкурентоспроможність підприємства»

Основа конкурентоспроможності складають конкурентні переваги. Подано схематичну модель системи забезпечення конкурентних переваг підприємства, що орієнтує на адекватне використання ресурсів з метою підвищення його ефективності».

Базуючись на фахових дослідженнях виокремлено основні чотири види конкурентних переваг, які можуть бути критеріями ефективності підприємства, а саме: ресурсні, технологічні, інноваційні, партнерські.

Важливим напрямом подальшої наукової роботи має стати розробка системи управління конкурентоспроможністю підприємства, що полягає в необхідності цільової орієнтації підприємства в конкурентному середовищі і забезпеченні адаптації її до динамічних умов зовнішнього середовища.

Список літератури:

1. Мацієвський Ю. Теоретичні аспекти аналізу суспільних конфліктів: множинність концептуальних підходів / Ю. Мацієвський // Людина і політика. – К. – 2004. – № 3. – С. 116-135.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; Пер. с англ.; науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.
3. Клименко С. М. Управление конкурентоспособностью предприятия: Навчальний посібник / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабас, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко. – К.: КНЕУ, 2006. – 527 с.
4. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран : Пер. с англ. / М. Портер [Под ред. В. Д. Шетинина; Пер. с англ.: И. В. Квасюка и др.] – М.: Междунар. отношения, 1993. – 895 с.
5. Портер М. Конкуренция: [Учеб. пособие: Пер. с англ.] / М. Портер [Под ред. Я. В. Заблочного] – М. и др.: Изд. дом «Вильямс», 2001. – 495 с.

6. Экономическая стратегия фирмы: Учеб. пособие / Под ред. проф. А. П. Градова, СПб.: Спец. Лит-ра, 1995. – 415 с.
7. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики: Монография / Ю. Б. Иванов – Х.: РИО ХГЭУ, 1997. – 246 с.
8. Рожков К. Л. Процесс глобализации и национальная экономика : автореф. дис. на соискание уч. степени докт. экон. наук : спец. 08.00.14 «мировая экономика и международные экономические отношения» / К. Л. Рожков. – Москва, 2000. – 48 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2007 – 360 с.
10. Штангрет А. М. Стан та ключові проблеми у сфері НДДКР та інновацій в Україні [Електронний ресурс] / А. М. Штангрет. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SND_2011/Economics/15_78953 – Заголовок з екрану

Гачечиладзе Э.В., Стеценко М.А.

Национальный технический университет Украины
«Киевский политехнический институт»

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация

В статье рассмотрена сущность конкуренции, представлены основные подходы к ее определению. Раскрыто и усовершенствовано понятие «конкурентоспособность предприятия». Выделены основные четыре вида конкурентных преимуществ, которые могут быть критериями эффективности предприятия.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность предприятия, конкурентные преимущества, стратегия.

Gachechiladze E.V., Stetsenko M.A.

National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»

ENSURING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

Summary

The article describes the essence of competition and the main approaches to its definition. There was solved and refined the concept of "competitiveness of the enterprise." There were pointed out four basic types of competitive advantages that can be the criteria of efficiency of the enterprise.

Keywords: competition, competitiveness, competitive advantage, efficiency, strategy.